

Prémie Lumina quaeruntur

V rámci festivalu Týdne Akademie věd ČR obdrželo také 6 talentovaných vědkyň a vědců přemii Lumina quaeruntur. Tento velkorysý program podpory perspektivních badatelů mladší a střední generace znamená přemii ve výši až čtyři miliony korun za kalendářní rok po dobu maximálně pěti let. Vědecké týmy si tak založí fyzik specializovaný na spintroniku a nanoelektroniku Dominik Kriegner, expertka na pokročilé oceli a mikroskopy Šárka Mikmeková a fyzikální chemik Matěj Velický. Šanci vést svůj výzkum dostane bioložka se zaměřením na bioinformatiku Elisabeth Hehenberger, sociolog a historik zabývající se dějinami a vnímáním české vědy Jan Jakub Surman i antropolog Martin Fotta, zaměřující se na romská studia. „Laureáty zavazujeme k tomu, aby si během pěti let od začátku práce v novém týmu zažádali o grant Evropské výzkumné rady – např. ERC či jeho ekvivalent,“ říká předsedkyně Akademie věd Eva Zažímalová. „Věřím, že stipendium pomůže více se prosazovat v mezinárodních grantech.“

Premie cílí na badatele včetně těch, kteří se do aktivní kariéry vracejí po rodičovské dovolené. Délku praxe od udělení doktorského titulu Ph.D. totiž omezuje na 10 let. Nezapočítává se doba rodičovské a mateřské dovolené. Podmínkou pro udělení také je, aby čtvrtinu rozpočtu hradilo pracoviště, kde stipendista bude působit. Ocenění Lumina quaeruntur dosud obdrželo 19 vědců a vědkyň.

● Dr. Dominik Kriegner

Studoval fyziku na Univerzitě Johanna Keplera v Linci, působil na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy a později v Institutu Maxe Plancka a na Technické univerzitě v Drážďanech. Od r. 2016 spolupracuje s Fyzikálním ústavem AV ČR, kde se specializuje na studium antiferomagnetů. Tým D. Kriegnera se zaměřuje zejména

na nový výzkum tenkých vrstev nekonvenčních magneticko-multipólových materiálů. Klíčovým přístrojem pro experimenty bude Lorentzův elektronový mikroskop, konstruovaný pro magnetické zobrazování s atomovým rozlišením. Mikroskop věnují spolupracovníci z Univerzity v Řezně a poslouží nejen týmu laureáta, ale i českému a mezinárodnímu výzkumu v rámci infrastruktury CzechNanoLab. Cílem projektu je nalézt zcela nové materiály a jevy s potenciálem pro spintroniku.

● Ing. Mgr. Šárka Mikmeková, Ph.D.

Studovala materiálové inženýrství na Vysokém učení technickém v Brně a fyziku kondenzovaných látek na Masarykově univerzitě. Nyní pracuje v Ústavu přístrojové techniky AV ČR v Brně. Projekt, který připravuje, by měl rozvinout objektivní metody, jak klasifikovat mikrostruktury u všech typů pokročilých ocelí s vysokou přesností (přes 95 %). Nová laboratoř bude první u nás, která začlení umělou inteligenci do materiálového výzkumu.

● Ing. Matěj Velický, Ph.D.

Nadějný vědec se věnuje prudce expandujícímu výzkumu na rozhraní elektrochemie, spektroskopie a nanomateriálového výzkumu. Pracuje v Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, doktorát z chemie získal na univerzitě v Manchesteru. Projekt, na něj vynaložil prostředky z přemie, nazval Laditelná elektrochemie dvoudimenzionálních polovodičů. Výzkumem chce vydláždít cestu k efektivnějšímu skladování a přeměně energie.

● Elisabeth Hehenbergerová, Ph.D.

Původem Rakušanka, vzděláním bioložka přichází do Biologického centra AV ČR z prestižního Helmholtzova centra pro výzkum oceánů (někdejší Leibnizův institut mořských věd) v severoněmeckém Kielu, kde pracovala od r. 2019. Její nový program originálním způsobem obohatí stávající studium molekulární evoluce jedno-

buněčných eukaryot v laboratořích Parazitologického ústavu BC. Zaměřuje se na objasnění prvotní fáze vztahů mezi hostitelem a endosymbiontem – tento vztah např. vedl k evoluci chloroplastů. Kromě studia řas a prvoků (protistologie) se zabývá genomikou, mikrobiologií a bioinformatikou.

Své vědecké zkušenosti získala E. Hehenbergerová při studiu vývojové biologie rostlin na Švýcarském federálním technologickém institutu v Curychu. Působila na Univerzitě Britské Kolumbie v Kanadě a v oceánografickém výzkumném centru Monterey Bay Aquarium Research Institute v Kalifornii. Podílela se na výzkumech nefotosyntetických predátorů a jejich vztahu k červeným řasám, který byl publikován v r. 2019 v časopise Nature.

● Dr. phil. Mag. rer. soc. oec. Jan Jakub Surman

Jakou roli hrála věda ve vývoji Československé republiky? Podepsala se na obraze vědy první světová válka? Jak oblast vědění ovlivnil multikulturní charakter československého prostředí? Nejen na tyto otázky hledá odpověď J. J. Surman z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR.

Rodák z polského Krakova vystudoval sociologii a historii na Vídeňské univerzitě. Historie vědy může přinést komplexní obraz, jak se vnímání vědy měnilo v československé společnosti v závislosti na sociálních, politických a kulturních faktorech. Přispět ale může i do debaty o současném a budoucím postavení vědy. Zdánlivě nové trendy postfaktické doby – nedůvěra v obecné a konkrétní pravdy, rozhodování na základě emocí – pro historiky nejsou překvapením. Přemii využije pro nový a ambiciózní projekt Obrazy vědy v Československu 1918–1945–1968.

● M.Sc. Martin Fotta, Ph.D.

Co lze říci o Romech, kteří jsou označováni za největší evropskou etnickou menšinu, když vezmeme v úvahu globální vazby, které utvářely etno-rasové dějiny v různých částech světa? To je otázka, kterou se bude zabývat tým vedený M. Fottou z Etnologického ústavu AV ČR.

Vystudoval Univerzitu v Utrechtu a Londýnskou univerzitu, kde získal doktorský titul v oboru sociální antropologie. Působil na Goetheho univerzitě ve Frankfurtu a na Univerzitě v Kentu. Dlouhodobě se věnuje etnografické práci mezi brazilskými Romy. Publikoval řadu průkopnických prací, které rozšířily znalosti o konstrukci rasové a etnické příslušnosti v Latinské Americe.

Premie Lumina quaeruntur umožní založit tým, s nímž bude v projektu Romský Atlantik: Transkontinentální logika etno-rasových identit mapovat romskou identitu a etno-rasové hranice napříč různorodými lokalitami portugalsky mluvící oblasti jižního Atlantiku, jako je Angola, Brazílie, Kapverdy a Portugalsko. Cílem je zlepšit chápání relační povahy identity a toho, jak pohyb lidí, předmětů a myšlenek přetváří stávající etno-rasové formace.

Více na www.avcr.cz

1 Nositelé přemie Lumina quaeruntur na společné fotografii s předsedkyní Akademie věd Evou Zažímalovou. Zleva Dominik Kriegner, Martin Fotta, Jan Jakub Surman, Šárka Mikmeková a Matěj Velický. Foto J. Plavec, SSČ AV ČR